

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

№ 15

ԲԱՆԿՈՐԱ-ԳՅՈՒՂԱՑԻԱԿԱՆ
ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԳԱՐԱՆ

Քաղաքական Լուսավորության
Գլխավոր Վարչություն

№ 15

ԹԱՐԳԺԱՆԱԿԱՆ

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

ՊՐԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

ՆՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն 1929

ԲԱՆՎ. ԳՅՈՒՂ. ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ

№ 15

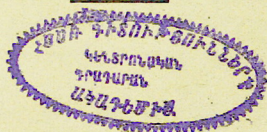
Վ Ա Ր Զ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

№ 15

ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

ՊՐԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

Հր. № 945. Գրառույզար № 1738 (բ). Տիրամ 2000

Պետրատի առաջին տարան Վաղարշապատում

Պատվեր № 51

ՄԱՔՍԻՄ ԳՈՐԿԻ
(Ռուսաստան)

ՊԵՇԿՈՎԸ

1.

— Ալեքսեյ Մաքսիմիչ, հրամանատարներ ենք, առանց զինվորների, — կատակի տվեց Ալեքսեյի ընկերը: — Ի՞նչ կա այստեղ: Գնանք ծովի վրա, հը՞...

Գնացին Վոլգայով, առաջ գնացին մարդատար շոգենավով, ապա բեռնակիրով, նավաստիների հետ: Յոթ ուրից հետո, արդեն նրանք կասպից ծովի մոտերքումն էին, ձկնորսների մի փոքր արտելում:

Ինչ վոր աշխատում էին, ա՛յն էլ ուտում էին. իսկ մինչ այդ, ցուրտը վրա չեր հասնում.

Ընկերներից բաժանվելով, Ալեքսեյն սկսեց առաջանալ դեպի հյուսիս: Տեղ-տեղ վտաքով եր գնում, տեղ-տեղ գնում եր ձմերուկ ծախողների սալակներով:

Դուրբինկա կալարանում Ալեքսեյի բախտը բռնեց. նրան տվեցին գիշերային պահակի աշ-

խատանք, բեռներ պարունակող բաւում: Նա պիտի հսկեր յերեկոյան ժամի վեցից մինչև առաւոտյան ժամի վեցը, պահպանելու համար տոպրակները, բրեզենտները և փայտը՝ տեղական բնակիչների հափշտակումներից:

Մի անգամ այնպես պատահեց, վորնա աշնանալին մութ գիշերով պետք է հսկեր ալյուրի պարկերի մի մեծ կույտի: Յեղանակն սկսեց վատանալ: Փչում եր ցուրտ քամի և թափվում եր հորդ անձրև: Տափաստաններում գիշերներն անթափանց է, ինչպես սև թանաք:

Հանկարծ քամին պոկեց ալյուրի պարկերի վրա ամրացված բրեզենտը: Վռչինչ չեր կարելի անել. պետք էր բարձրանալ բեռի վրա և պարկերը ծածկել: Յեւ ահա, չերը Ալյոշան բարձրացավ բեռի վրա, քամին գլորեց նրան, խճճեց բրեզենտի մեջ և գցեց ներքև: Նա այնքան ուժեղ կերպով կպավ ուսերին, վոր գիտակցութիւնը կորցրեց: Իսկ հետո, ամբողջ վիզն ափսոսեց եր ցավում, վոր նա հազիվ եր կարողանում շունչ քաշել: Վիրահատութիւնից հետո, առաջին շրջանում նա վռչինչ խոսել չեր կարող: Միայն չերեք շաբաթ հետո սկսեց խոսել, ափսոսեց եւ շշուկով կարծում եր, թէ ձայնը բոլորովին կորցրել է, բայց չորս ամիս անց սկսեց խոսել, սակայն վոչ թէ առաջվանման, այլ ավելի բամբ ձայնով:

Սոսիւր՝ կարող ես նաև չխոսել, բայց պահակութիւն անել ե պետք: Փայտը ձեռքիդ շրջիր բեռների շուրջը: Տափաստանից փչում ե քամին, բերում ե ձյան շեղջեր...

Իսկ չերբ Ալլոշան անքուն գիշերից հետո, պահակատեղից ազատվում եր, կայարանապետի խոհարարուհին հարկադրում եր նրան լվացքը կրել, փայտ ջարդել ու սղոցել, մաքրել պղնձե ամանները, վառել վառարանները, խնամել ձիերին և անել դեռ ուրիշ շատ բաներ, վորոնք կլանում ելին որվա կեսը, կարդալու կամ քնելու համար ժամանակ չթողնելով:

Ալլոշան սպասում եր գարնան: Ձմրան գիշերներին, պահակութիւն ժամանակ, շարունակ ավելի և ավելի բոցավառվում եր նրա մեջ մի ցանկութիւն. — տեսնել ամեն տեղ, տեսնել, թե մարդիկ ի՞նչպե՞ս են ապրում, ի՞նչ ժողովուրդ ե ապրում իր շուրջը:

Գրքերը նրան շարունակ պատմել ելին ուժեղ և բարի հերոսների մասին, իսկ կյանքում նա շարունակ տեսել եր կոպիտ անասունների: Պետք եր գիտենալ, ինչն ե ճիշտ, ինչը՝ սուտ:

Հենց վոր ձյունն սկսեց հալչել, Ալլոշան հեռացավ կայարանից և սկսեց թափառել Ռուսաստանի ճանապարհներով: Անցավ Դոնը, Վոլգան, Ուկրաինան, չեղավ նաև իր հայրենի քաղաքում — Նիժնիյում:

Հետեւյալ գտրնանն արդեն, Ալլոշան Ուկ-
րաինայով անցավ Բեսսարաբիա: Ալլոշային վոչ վոք
փող չեր տալիս, ուստի և նա հաճախ սովածա-
նում էր: Աշխատում էր՝ վորտեղ վոր հանդիպեր:
Փող էր աշխատում և առանձ: Սպասովում էր ամ-
բողջ պաշարը—նորից կանգ էր առնում աշխա-
տելու:

Բեսսարաբիայում Ալլոշան լեղավ խաղող հա-
վաքելու ժամանակը: Աշխատանքը լավ էր, ժո-
ղովուրդը հրաշալի:

Մի անգամ, լերեկոյան, որվա աշխատան-
քից հետո բոլորը չերդով ու ծիծաղով գնացին ծո-
վափ: Ալլոշան մնաց խաղողի թփերի խիտ սավեր-
ների տակ: Նրան մոտեցավ պառավ մուղավուհի
Իգերգիլը:

— Դու ինչո՞ւ չգնացիր նրանց հետ, գլուխը
կռայցնելով հարցրեց նա:

— Չուզեցի, — պատասխանեց Ալլոշան:

— Ու... Դուք, ուսաներդ, ծերացած եք
ծնվում: Մասիլ մարդիկ եք:

Ծովի կողմից գալիս ելին մաքուր, ուժեղ և
հնչուն ձայներ:

— Լսե՛լ ես զու արդյոք, վոր ուրիշ վորեւե
տեղում ախպես լերգեյին, հարցրեց Իգերգիլը,
գլուխը բարձրացնելով և անատամ բերանով ծի-
ծաղելով:

— Չեմ լսել: Յերբեք չեմ լսել, — շշնջաց Ալլոշան հիացմունքով:

— Յե՛վ չես լսի: Մենք սիրում ենք չերգել: Մենք սիրում ենք ապրել: Նայիր, միթե ամբողջ որը չեն հոգնել նրանք, ովքեր չերգում են: Արշալուսից մինչև վերջալուս աշխատել են. դուքս լեկավ լուսինը, և ահա՝ չերգում են: Ահա՛ ինչպես պետք ե ապրել:

Ալլոշան հիշում էր իր չերիտասարդութունը, ծանր, անտանելի կյանքը և ամբողջ հոգով նախանձում էր այդ տաք չերկրի ուրախ և ուժեղ մարդկանց:

Հետևյալ օրն աշխատանքը վերջացավ և Ալլոշան նորից ճանապարհ ընկավ: Անցնելով Բեստարբիան, նա հասավ Դանուբ գետին:

Մի անգամ նա գիշերեց Սև ծովի ափին, դնչունների վրանների մոտ: Ծովից փչում էր սառը քամին, վոր բորբոքում էր խարույկը: Դեպի ձախ՝ անսահման տափաստանը, դեպի աջ՝ անվերջ ծովը, իսկ խարույկի մոտ՝ ծեր գնչու Մակար Չուգրան: Նա հսկում էր իր ցեղի հանգստին և խոսում էր Ալլոշայի հետ: Այն, վոր Ալլոշան լեկել էր հեռավոր Ռուսաստանից, բոլորովին չեր զարմացնում նրան:

— Այսպես. դու գնում ես, — ասում էր նա, — դա լավ ե... Դու քեզ համար փառավոր ուղի չես

ընտրել, բազե: Այդպես ել պետք է: Շրջիր և դիտիր: Դիտեցիր պրծար—պառկիր մեռիր: Ահա և ամբողջը: Նալիր, յես ահա հիսուսութ տարեկան եմ և աչքան բան եմ տեսել, վոր յեթե աչք բոլորը գրվեր թղթի վրա, թուղթը հերիք չեր անի: Ապա ասա, վճռեղ չեմ յեղել յես: Այդպես պետք է ապրել: Գնա, գնա,—ամեն ինչ գրանումն է:

Յեվ ծիրունի գնչուն, անուղղելի թափառաշրջիկը, յերկար պատմում էր Ալյոշային զանազան պատմություններ, հարկադրելով նրան միշտ հիշել այն մասին, վոր մարդ իր դարը պիտի ապրի թռչունի պես ազատ:

Վերադարձի ճանապարհին, Ալյոշան չեր հեռանում ծովից: Ապրում էր ձկնորսների հետ, բայց ելի դժվարությամբ էր կարողանում փող աշխատել: Ամբողջ հարավային ամիով թափառում ելին բոսչակները: Նրանց տալիս ելին ամեն տեսակի աշխատանք, սակայն զղջում ելին, տեսնելով նրանց անհանգիստ բնավորությունը:

Հասնելով Ողեսսոս, Ալյոշան բոսչակների մի խմբի հետ զբաղվեց նավահանգստի նավերը բեռնավորելու գործով: Խարխախների շղթաների հնչյունները, բեռներ բերող վագոնների աղմուկը, շոգենավերի սուլոցները, նավառտիների և բեռնակիրների աղմուկը,—ամբողջը վերածվում ելին աշխատանքային որվա մի խլացուցիչ յերաժշտության: Յեվ աչք բոլորի մեջ Ալյոշան նկատեց

մի մարդու, վորի հետ վիճակված իր հետագայում բավական մոտիկ ծանոթանալու:

Նա հագել եր նոր ձևի կոստյում և սև գլուխարկ, ձեռքում ձեռնափայտ: Ի՞նչ եր անումնա նավահանգստում, Ալյոշային անհասկանալի չեր: Նրա նուխիսկ ներկայութունն անհասկանալի չեր այնտեղ, նավահանգստում, շոգենավերի սոււղոցի, շղթաների ձալների և բանվորների աղմուկների միջև: Բոլորը մտահոգված էին, հոգնաբեկ, բոլորը վազում էին փոշու միջով, աղմկում էին, հաչոյում, իսկ այդ կերպարանքը, հենց այդտեղ, դանդաղ շրջում եր մեռելային տիուր դեմքով, ամեն ինչի հանդեպ սառնասիրտ, ամեն ինչին ոտար:

Ալյոշային դուր չեկավ անծանոթը, բայց իրեն՝ բոսյակի կոստյումով, բեռնակրի փալանն ուսին և ածուխի փոշու մեջ կորած՝ դժվար եր խոսակցության հրավիրել այդպիսի մի ֆրանսու մարդու:

Ծանոթութունը կատարվեց անսպասելի: Նրանից մի քիչ հեռու, հաց և ձմերուկ վերցնելով, նստեց Ալյոշան և ապա զարմանքով նկատեց, վոր անծանոթն իրեն ե նայում անթաքթ, ազահությամբ նայելով նրա համեստ ճաշին: Արագորեն չորս կողմը նայելով, Ալյոշան նրան կամացուկ հարցրեց.

— Ուսե՛լ ուղմ՛ւմ եք:

Նա ցնցվեց, բայց արեց սպիտակ տատամները և նուճնպես սկսեց կասկածանքով նայել: Այն ժամանակ Ալյոշան մեկնեց նրան կես ձմերուկ և մի կտոր հաց: Նա հափշտակեց աչք և անհետացավ ապրանքների կույտերի լեռերում: Յերբեմն այգտեղից լերերում եր նրա գլուխը, ծոծրակի վրա թեքած գլխարկով: Նրա դեմքը փալլում եր լաջն ժպիտից, և նա, չգիտես ինչու, նայում եր Ալյոշային, վու՛ մի վայրկյան չգաղարելով ծանուց:

— Շնորհակալ՝ շատ, շնորհակալ... — նա խփեց Ալյոշայի մեջքին, ապա բռնեց նրա ձեռքը, սեղմեց և սկսեց ցնցել: Հինգ րոպե անց, նա արդեն պատմում եր Ալյոշային իր մասին:

Նա վրացի չեր: — Կնչազ Շաքրո Աթաձե, Կովկասի մի հարուստ կալվածատիրոջ վորդի: Նա ծառայել եր Անդրկովկասի չերկաթուղային գրասենյակներից մեկում: Ընկերը, վորի հետ միասին նա ապրում եր, անհետացել եր, կողոպտելով նրան: Շաքրոն ընկել եր նրա լեռերից: Իմանալով, վոր նա Բաթում և գնացել, Շաքրոն ևս ուղևորվել եր աջատեղ: Բաց Բաթումում պարզվել եր, վոր ընկերը գնացել եր Ուկեսսա: Շաքրոն վերցրել եր ոտար անցագիր և նուճնպես չեկել Ուկեսսա: Ընկերոջը նա չեր գտել, ամբողջ ունե-

ցած փողը կերել եր և ահա, արդեն չերկրորդ
որն եր, վոր վոչ մի կտոր բան չեր կերել:

Դրուժյունը բարդացավ: Այլոշան վորոշեց,
վոր կաշխատի, վորպեսզի գնի նրա համար մի
տոմս, մինչև Բաթում: Բայց ավանդ... բանից դուրս
չեկավ, վոր դա շատ շուտով գլուխ բերել չեր
կարելի, վորովհետև Շաքրոն ուտում եր չերեք
մարդուց ավելի շատ: Որական ութսուն կոպեկ
աշխատավարձից նրանք չերկուտով ուտում էին
վաթսուն կոպեկը: Միևնույն ժամանակ պետք
եր նաև մտածել մոտեցող ձմեռվա մասին: Ողես-
սալում մնալն ավելա անհնարին եր նրանց հա-
մար: Այն ժամանակ Այլոշան կնչազ Շաքրոյին
առաջարկեց վոտքով դնալ, հետևյալ պայմաննե-
րով. — չեթե Այլոշան նրա համար չգտավ ուղե-
կից մինչև Թիֆլիս, ապա ինքը կուղեկցի նրան,
իսկ չեթե գտավ՝ ինքը կգնա իր ճանապարհով:

Յեվ ահա, չերկու ճանապարհորդներն Ողես-
սալից ուղևորվեցին Թիֆլիս:

2.

Ողեսսալից նրանք գնացին Նիկոլայի: Աշխա-
տանք չկար: Գնացին Խերսոն: Յերբ Այլոշան
կերակրում եր իր ուղեկցին, նա շատ ուրախ
եր լինում և շատախոսում եր, առանց լռելու:
Վերջանում եր փողը՝ և Շաքրոն ընկնում եր

Թախծոտութեան մեջ։ Այժմ նրա բոլոր պատմութեաններն ալ մասին ելին, թե ինչպէս եր նա ուտում կովկասում։ Բանից դուրս չեկավ, վոր նա նախաճաշին՝ ժամի տասներկուսին՝ ուտելով մի «փոքրիկ գառ» և խմելով չերեք շիշ զինի, ժամի չերկուսին կարող եր առանց վորեւ գժվաբութեան ուտել չերեք ափսե «չախոխբիլի» կամ «չխրթմա», մի սինի փլավ, մի շամփուր խորոված, «ինչքան ուզես» տոյմա և դեռ ուրիշ շատ կովկասյան խորտիկներ։ Յեւ միևեուջն ժամանակ նա կխմեր այնքան զինի, «ինչքան ուզեր»։ Նա պատմում եր վառվող աչքերով, ատամները կրճրատացնելով և թուքը կուլ տալով։

Յերբ Ալլոշան կարողանում եր վորեւ բան աշխատել և կիսել ընկերոջ հետ, Շաքրոն շատ դոհ եր մնում։ Կնչազն ասում եր, վոր ինքը նույնպէս կսկսի աշխատել և վոր փող կաշխատեն ու ծովով կգնան Բաթում։ Բաթումում նա շատ ծանոթներ ունի, վորոնք Ալլոշայի համար անմիջապէս կգտնեն ծառայի կամ դռնապանի պաշտոն։

Նորից վերջացան բոլոր փողերը և վոչ մի տեղից փող ճարել չեր լինում։ Պետք եր գնալ Թեոդոսիա, վորտեղ այդ ժամանակ սկսել ելին նավահանգստի կառուցումները։

Բայց ահա, ճամբորդները գնացին Պերեկոպ,

Միմֆերոպոլ և ուղևորվեցին դեպի Յալթա: Այսո-
շան գնում եր ծովից. շուված ալդ մի կտոր հողի
առջև լուռ հիացմունքով:

Մի անգամ, Յալթայի մոտերքում, Այսոշան
գործի անցավ կտրտված ճյուղերից մի մրգի այգի
մաքրելու և փողն ստանալով, գնեց հիսուն կո-
պեկի հաց և միս. Յերբ նա իր գնածը բերեց
ընկերոջը, ալգեպանը կանչեց Այսոշային և նա
գնաց, թողնելով իր գնածները Շաքրոյի մոտ,
վորն աշխատելուց հրաժարվել էր, պատճառա-
բանելով գլխացավը:

Մի ժամից հետո վերադառնալով, Այսոշան
համոզվեց, վոր Շաքրոն խոսելով իր ախորժակի
մասին, ասել էր ճշմարտութունը. — գնածներից
նույնիսկ փշրանք չեր մնացել: Դա ընկերական
վերաբերմունք չեր, բայց Այսոշան ձայն չհանեց
և իզուր, ինչպես յերևաց հետագայում: Շաքրոն
տեսնելով ընկերոջ լուռթյունը, նրանից ոգավում
էր իր ուզածի պես: Այդ որվանից սկսվեց ինչ-
վոր անհաճո բան: Մեկն աշխատում էր, իսկ
մյուսը զանազան պատճառաբանութւններով,
հրաժարվում էր աշխատելուց, ուտում էր, խմում
և քնում: Այսոշային ծիծաղ և ցավ էր պատճա-
ռում ալդ առողջ ջահելի վրա նայելը:

Կնյազը սովորել էր մուրացկանութուն աս-
նել: Յեվ նա սկսում էր մուրալ: Յերբ նրանք

պետք է անցնելին թաթարական գլուղակներով։
Շաքրոն սկսում էր մուրալու նախապատրաս-
տություն տեսնել։ Դրա համար նա հենվում էր
ձեռնափայտի վրա և վոտքը քարշ էր տալիս
դեմնով, իբրև թե ցավում է։ Նա գիտեր, վոր
թաթարները վողորմություն չեն տա առողջ չե-
րիասաարդին։ Այլոշան վիճում էր նրա հետ, ա-
պացուցելով, վոր ամոթ է աչքալիսի բանով զբաղ-
վելը։

— Յես չեմ կարող աշխատել, — կարճ պա-
տասխանում էր Շաքրոն։

Շաքրոն սկսել էր շտապեցնել Այլոշային,
վոր դուրս գան Դրիմից, վորովհետև արդեն ա-
շուն էր և դեռ շատ ճանապարհ ունեյին անց-
նելու։

Այլոշան համաձայնվեց նրա հետ։ Յեվ նրանք
գնացին Թեոդոսիա՝ փող աշխատելու։ Գնում էին
ծովափով։

Կերչ գնալիս, արդեն նրանք ճանապարհը
շարունակեցին վոչ թե ծովափով, այլ տափաստան-
ներով, — ճանապարհը կարճացնելու համար։

3.

Դիմացը կովկասն էր։

Վորքան մոտենում էին Թիֆլիսին, այնքան
ավելի՝ Շաքրոն դառնում էր սառը և անհյուսիս։

կար՝ Որ որի վրա նա դառնում եր ավելի և ավելի մռայլ և Ալլոշայի վրա նայում եր տարորինակ կերպով Մի անգամ սակալն, չերբ նրանք անցան Դարչայի կիրճը, նա սկսեց խոսել:

— Յերկու որ կանցնի — Թիֆլիս կհասնենք: Կգնամ տուն: — Ուր ելիր: Ճանապարհորդում ելի: Բաղնիք կգնամ. . Ահա Կասեմ հորս — ներիր ինձ: Մի բոլ կուտեմ. . Մորս կասեմ — շատ եմ ուզում ուտել: Յես շատ վշտեր եմ տեսել. — ամեն տեսակի կյանք Բոսյակները շատ լավ մարդիկ են: Հանդիպելիս միշտ մանեթանոց կտամ, դուքան կտանեմ, կասեմ՝ գինի խմիր, չես ինքս ել եմ բոսյակ չեղել: Հորս կասեմ քո մասին. — ահա մի մարդ, վոր չեղել ե ինձ համար վորպես չեղբայր... Սովորեցրել ե ինձ... Կերակրել ե. Հիմի, կասեմ, դրա փոխարեն դու նրան կերակրիր: Մի տարի կերակրիր. . ահա թե ինչքան: Լսում ես, Ալեքսել:

Ալլոշան սիրում եր, չերբ նա խոսում եր: Այդ ժամանակ նա վերածվում եր ինչ-վոր մանկական պարզության: Այդ ճառերն ավելի հետաքրքիր ելին դառնում, վորովհետև Թիֆլիսում նա չունեւր վոչ մի ծանոթ մարդ, իսկ ձմեռը մոտենում եր: Ալլոշան հուլիսը դրել եր Շաքրուլի վրա:

Գնում ելին արագ: Ահա Մցխեթը: Վաղը՝ Թիֆլիս:

Հանկարծ Շաքրուն խոսեց.

— Դու կարծում ես, թե չես, վրացի ազնվականս, իմ քաղաքը կզնամ ցերեկով, այսպես պատառտված, ցեխոտված: Չե. մենք կսպասենք չերեկուն: Կաց:

Նստեցին ինչ-վոր դատարկ շենքի պատի տակ և փաթաթելով վերջին ծխախոտները, ցրտից դողալով, սկսեցին ծխել: Ռազմավիրական ճանապարհից փչում եր ցուրտ և սուր քամի: Շաքրոն նստել եր և ատամների արանքից չերզում եր ինչ-վոր ախուր չերդ: Այլոշան մտածում եր տաք սենյակի և ուրիշ նման բաների մասին:

— Գնանք, — ասավ Շաքրոն վճռական դեմքով, տեղից բարձրանալով:

Մթնեւ եր:

— Լսիր, — ասաց Շաքրոն, — դու տուր ինձ այդ բաշլուղը, վորպեսզի չես դեմքս ծածկեմ, ապա թե վոչ՝ ծանոթներս կարող են ինձ ճանաչել:

Այլոշան տվեց բաշլուղը: Ընկերները գնում էին Ուլգինյան փողոցով:

— Ալեքսեյ, տեսնո՞ւմ ես ձիաքարշի կայարանը, Վերալի կամուրջը: Նստիր այդտեղ, սպասիր: Խնդրեմ, սպասիր: Յես կմտնեմ մի տուն, կհարցնեմ ընկերոջս մերոնց մասին, հորս .. մորս...

— Չուշանաս:

— Այս բոլորիս: Մի բոլոր:

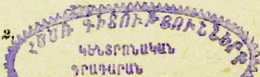

Նա արագ թեքվեց դեպի ինչ-վոր մութ և
նեղ նրբանցք և անհայտացավ ընդմիջոյ:

Այլոշան ալեւ յերբեք չհանդիպեց ալի մար-
դուն, վորը լեղել եր իր ուղեկիցը՝ համարու
չորս ամիս:

Այլոշան քսանմեկ տարեկան եր: Նա շատ
զրբեր եր կարդացել, շատ մարդկանց եր տե-
սել, բայց նրա հանդիպումը Շաքրոյի հետ՝ ա-
մենանշանակալիցն՝ եր: Նա սովորեցրեց Այլոշա-
լին շատ բան, ինչ վոր չկար զրքերում:

Մնալով մենակ ոտար քաղաքում, Այլոշան
սպրում եր, ինչպես կարող եր: Բեռներ եր կը-
րում, աշխատում եր չերկաթուղու վրա: Նրա
համար ավելի վատ որեր կգային, լեթե չհանդի-
պեր Ալեքսանդր Կալցուժնուն, վորը հեղափոխա-
կան եր, լեղել եր բանտում և աքսորվել եր
Կովկաս և այժմ ծառայում եր չերկաթուղային
վարչության մեջ: Շարունակ ավելի և ավելի ե-
լին կանգ առնում նրա աչքերը ջահել բեռնակրի
վրա: Կալցուժնին մի որ նրան առաջարկեց ալ-
ցելել իրեն, և ահա, Այլոշան չերկար գիշերնե-
րով պատմում եր նրան իր արկածները: Կա-
լցուժնին լսում եր նրան: Իսկ չերբ Այլոշան
պատմեց նրան զնշուների հետ իր հանդիպման
մասին Դունալի ափին, Կալցուժնին վերկացավ
և տարավ նրան մյուս սենյակը: Հրելով նրան
աջտեղ, նա դուռը փակեց նրա վրա:

— Այնտեղ, սեղանի վրա թուղթ կա, —ասաց նա զարմացած Ալլոշային դռան ճեղքից, — Գրեցեք այնտեղ, ինչ վոր ինձ պատմեցիք: Իսկ քանի դեռ չեք գրել, չես ձեզ բաց չեմ թողնի:

Ալլոշան զփվարանում եր, բայց Կալյուժնին նույնիսկ լսել չեր ուզում, մինչև վոր պատմվածքը պատրաստ չեղավ:

Հետևյալ որն Ալլոշան դանվում եր Թիֆլիսի «Կովկաս» լրագրի խմբագրատանը: Նրա առջև, սեղանի չեռուում նստել եր խմբագիրը, — մի լղար ծերունի, վոսկե ակնոցներով: Նա ուշադրությամբ կարդում եր «Մական Զուգրա» պատմվածքը:

— Այսպես... — ասաց խմբագիրը, ընթերցումը վերջացնելով և զարմացած նայելով հեղինակին: — Այսպես, — կրկնեց նա մտածելու: — Այնուամենայնիվ, այստեղ ստորագրութուն չկա: Պետք և ստորագրել: Ի՞նչպես ստորագրել: Ո՞վ եք դուք:

Ո՞վ ե նա: Ալլոշան մտածեց, ուղեց ինչ-վոր բան ասել, ապա տատանվեց և վերջապես, ձեռքը թափահարելով, վճռական տոնով ասաց.

— Լավ: Ստորագրեցեք այսպես. — Գորկի (դառն): Մաքսիմ Գորկի:

Խմբագիրը գրեց: Հետո ձեռագրի վեբեկ ձախ անկյունում գրեց. — Շարել:

ՍՏԵՍԵՑ ՀԱՅԿ

(Ա.Ա.Ա.)

Լ Ա Վ Ա

Ջորջ Նեպերը մեջքն ուղղեց, ձեռքով քրտինքը սրբեց ճակատից, թողնելով նրա վրա կեղտոտ հետք և ահով ու անթարթ նայեց Ջո Ֆորդի մոռալ ֆիզուրային, վոր աշխատում էր իր կողքին:

Ձուլարանի կտուրի խիտ ստվերն ամպի պես կախվել էր նրանց վրա. արհեստանոցի ուղը հագեցած էր կծու ծխով և փոշու ամպով: Նրանց գլխների վրա, չեռուում և առջևում, բարակ ուլիսերով շարժվում էին ծանրութուն բարձրացնող մեքենաները: Բանվորների չերկու կողմերում, տասներկու ողամուրճերից ուղը դուրս էր թռչում չերկար և սուր շաշվունով, իսկ նրանցից տասներկու քալ չեռ՝ կրճուում, փնչում, դղրդում էին վիթխարի, ավազաքար փշրող մեքենաները:

Ամենուր, նրանց շուրջը գործարանը չեռում էր գործնական կյանքով, իր աղմուկի մեջ խլացնելով ամեն ինչ:

Բայց այդ բոլորին, նեպերին ու Ֆորդին թվում եր, թե միայն իրենք չերկուսն են։ Նրանք չեյին նկատում վոչ հրեշալին դղիրդը, վոչ ել աշխատանքի լարված տեմպը։

Ջուլի դեմքը դաժան եր և անհրապույր, նրա աչքերը, վոր սևեռված ելին դեպի արհեստանոցի ազոտ կիսամութը, թվում ելին արշուճնով լցված։ Նա չեր քնել այդ գիշեր և նրա ծուռ կող ունեցող մարմինը, խղճալիորեն վերե թեքված ուսով, կորցրել եր իր ճկունությունը։ Յուրաքանչյուր նոր հարվածից առաջ նա սառչում եր իր տեղում, կարծես մտածում եր, նախքան հարվածը հասցնելը։ Պինդ սեղմած շրթունքներն ուժեղացնում ելին մռայլ փակվածության տապավորությունը։

Յեկապ ալն բոլորն, վորը նկատի ուներ և վորին աջնպիսի բերկրանքով սպասում եր Ջորջը. — բոլոր, չերը Ջուլի ամսթաբեր շղթաները պետք ե ընկնելին և ազատելին իրեն։ Բայց չերը Ջորջը հայտնվեց նրա դիմաց, դեմ առ դեմ, դժբությունը չերկաց ավելի շատ լուրջ և ավելի քիչ հուսալի, ինչպես նա չենթադրում եր։ Ջորջի առաջ կանգնած եր մի հարց. — իրենց սերտ բարեկամությունն ավելի ուժեղ կլինի՞ ալն հիմար սիրուց, վորը տիրապետել եր Ջուլին, թե՞ իրենց բարեկամությունը փորձության չի դիմա-

հա և կխղզի: Մի բոպե հա տատանվեց և մոտ-
վեց: Մի շաբաթում, վորի ընթացքում Ջորջն
անցկացնում եր իր ծրագիրը, ընկերների միջև
կազմվել և աճել եր խորթացում: Այդ խորթա-
ցումը Ջորջին խղճի խալթ եր պատճառում և
բազմացնում եր նրա ծրագիրը: Գիտակցելով,
վոր տատանման չուրաքանչյուր բոպեն ավելաց-
նում ե իր անվճռականութունը, Նեպլերը մի
քաջ արավ դեպի առաջ և ձեռքը դրեց Ջոյի
ուսի վրա:

— Լսիր, — ասավ հա, — դու ի՞նչ ես մտա-
ծում չերեկ իրիկվա մասին:

Ջոն լուռ եր: Առաջվա պես նրա աչքերը
սևեռված էին դեպի արհեստանոցի խավարը,
կարծես վոչինչ չեր լսում:

— Ջո, — բղավեց Ջորջը, — Ջո: Յես ուզում
եմ քեզ բացատրել, թե ինչու չերեկ չերեկոյան
չես Ռոզալի հետ ելի:

— Այո, — դանդաղ արտասանեց Ջոն: Յե-
րեկ դու չեղել ես Ռոզալի հետ: Այդ բանն ինձ
լավ հալանի չե:

Նրա ձեռքերը սեղմվեցին մուրճի կոթին և
մարմնի մկանները լարվեցին:

— Ջո, լսիր, չես...

— Յեվ չերեկ և անցյալ ուրը, — չուրաքան-
չյուր չերեկո... — ընդհատեց Ջոն, խոսքերն ասե-

լով դանդաղ, նույն խուլ, միտլար ձայնով:—Նա
այժմ չի լի խոսում ինձ հետ: Այժմ նա դրա
կարիքը չունի:

Անհույս հիասթափությունը, վոր հնչում էր
նրա ձայնի մեջ, Զորջի սիրտը հիվանդագին
կերպով սեղմեց:

Ինչո՞ւ համար չերբեմն մարդկանց պատճա-
ռում են այդպիսի դիվային վշտեր: Ի՞նչ ամբողջ
կյանքում Զոն շատ քիչ բերկրանք է տեսել:
Մարմնական խեղությունը և տնային ծանր կա-
ցությունը թունավորել են նրա գոյությունը:
Ի՞նչ այլանդակ լինելու գիտակցումից Զոյի մեջ
տարեցտարի աճում էր հիվանդագին ինքնասի-
րությունը, փակվածությունը և մռայլությունը:

Իրենց բարեկամության հիշողությունները
պաշարեցին Զորջին: Սկզբում՝ դպրոցական տա-
րիները, չերբ Զոյին պաշտպանելով դաժան թե-
թեկամտությունից և ծաղրանքներից, նա հաճախ
ստիպված էր լինում ուրիշների հետ կովել: Հե-
տո՝ միայնակ գրոսանքները գետի տաք ափերով,
գեպի վորտեղ Զոն փախչում էր ամբոխի կա-
րեկցող հայացքներից, հարբած հոր գազանու-
թյուններից և կովասեր մոր պատրվակներից:
Նա հիշեց իրենց չերկար զրույցները, փորտեղ
ինքը փորձում էր Զոյին համոզել նրանում, վոր
աշխարհը շատ քիչ է հետաքրքրվում իր մարմ-

հազարն խեղաթշուրնությամբ, և վոր ամեն մարդ,
լսա իր հերքին արժանիքների, կարող ե կյան-
քում գտնել իր համապատասխան տեղը: Ի պա-
տասխան իր ընկերոջ Ջերմագին ճառի՝ Ջոն
ժպտում եր, բայց ելի շարունակում եր աշխար-
հին վերաբերվել նախկին սառը թշնամանքով:
Նրա միացնակ և ինքնախորացած գոլության
մեջ շատ վիշտ կար: Յեվ ահա, չերբ Ջոյին վեր-
ջապես սկսեց թվալ, վոր իրեն ել ե բախտից
բաժին ընկել, վորը մատչելի չե մյուս մարդ-
կանց, — սատանայի ինչ բերմունքով, հատկապես
ինքն ե վերցրել իր վրա՝ ընկերոջը խաբելու-
թյունների աշխարհից դուրս հանելու խնդիրը:

Բայց Ջորջն իրենից վանեց այդ միտքը:
Նա, հատկապես նա, Ջոյի միակ ընկերը, պետք
ե սպացուցի նրան, թե իրոք, ինչպիսին ե ադ-
ադջիկը: Այդ անհրաժեշտ ե անել հենց հիմա,
վորպեսզի ազատի նրան այն տանջանքից, վորը
հետո, իբրև վատ պալար, կարող ե սպառնալիք
դառնալ նրա ամբողջ կյանքին: Թող ավելի լավ
ե այդ ծանր վիրահաստությունն անի ընկերոջ
ձեռքը, քան ձեռքը մի ոտար մարդու:

— Մի տանջիր քեզ դրա համար, Ջոն, —
մեղմ ասաց նա: — Տեսնում ես...

Ջոն արագ շրջվեց և դողացող ձեռքով բռ-
նեց ծնոտը:

— Դու, միայն դու ելիր մնացել իմ գլխին
խորհուրդներ կարգացող: Սատանան տանի քեզ, —
բղավեց նա: — Դեռ քիչ է այն, վոր նրան խել-
ցիր ինձանից: Անիծված լինես: Դեռ ուզում ես
ծիծաղել ինձ վրա

Մըի հաստ շերտի տակ, Ջորջը կարմրեց
մինչև մազերի ծայրը:

— Դու չես հասկանում, թե ինչ ես ա-
սում, — դառնորեն պատասխանեց նա: — Սա ծաղր
չէ, այլ միայն խղճահարություն:

Ջոն նորից ընդհատեց նրան իր վիթխարի
ձեռքերի վալրենի շարժումով: Նրա աչքերը
փայլեցին կատաղությամբ:

— Խղճահարություն, խղճահարություն: Ին-
չի՞ս համար ե քո խղճահարությունը: Ներողա-
մտություն հալցելու համար դեռ ու դեն մի
ընկնիր: Յես քեզ չեմ մեղադրում այն բանի
համար, վոր դու նրան սիրել ես: Նա մեղավոր
չէ, չեթե դու, անիծված Հուլա, նախատակ ես
դրել նրան ձեռք բերել: Քեզ համար դա զժվար
չէր — նրան խել ինձանից: Դրա համար դու
դեռ ու դեն ընկնելու կարիք չունեցիր: Ձե՞ մի.
չե՞ վոր դու սպորտսմեն ես և վոչ թե մի աշն-
պխի խեղանդամ, ինչպես չես:

— Լռիր, Ջո, լռիր, — բղավեց Ջորջը:

Բայց Ջոն մի քալ արեց դեպի առաջ և
շարունակեց.

— Նայելով քեզ, վոչվոք չի ցավակցի: Քեզ չեն ասի, վոր քեզ պետք եր ճգմել ծնված ժամանակ: Քո լուսանկարդ տպագրում են լրագրերում, մակագրելով. «Զորջ Նեպլեր, վազքի չեմպիոն, քաղաքի համար աջնքան փառք վաստակող. նկարված իր ընկերոջ՝ խեղանդամ Զո Գորդի հետ»: Քեզ մնում ե միայն շարժել մատդ, և քաղաքի ուղաճդ աղջիկը քոնը կլինի: Դու չափազանց լավ գիտես այդ, բայց քեզ հարկավոր եր հատկապես Ռոզան: Յես քեզ չեմ մեղադրում այն բանի համար, վոր դու նրան ցանկացար: Անիծված: Ինչո՞ւ դու չմտածեցիր մեր բարեկամության մասին: Խղճում ես: Խո՞ղ: Դու ունես հարյուրավոր ընկերներ: Իսկ չես ունելի միայն քեզ: Դու կարող եիր ձեռք բերել բոլոր աղջիկներին, վոր նց ցանկանալիր: Իսկ չես ունելի միայն մեկին: Յե՛վ դու հափշտակեցիր ինձանից, խլեցիր Ռոզային և ընկերոջս:

Նրա ձայնը խզվեց և ձեռքերն անողնական կախվեցին մարմնի կողքերով: Նա շուտ չեկավ: Արցունքներն ալրում ելին Զոյին. նրա սեղմված շրթունքներն սպիտակել ելին և նա վերջին ճիգերն եր անում:

— Զո, ախր նա պոռնիկ ե ..

— Պոռնիկ... այդ դու չես նրան արել այդպիսին, — հեծեծաց Զոն:

Նրան պաշարեց կատաղությունը: Նա գտակեց, կծկվեց և կկաշեւր Զորջի կոկորդիս, չեթե այդ բոպելին չհասնէր մի բանվոր, ավագի սալակով: Նա չնկատեց նրանց՝ գործարանային դժոխքի ծխի և շառաչչունի միջև և իր սալակով կանգնեց Նեպլերի և Ֆորդի մեջտեղը:

— Նո՛ւ, շո՛ւ եւ այստեղ, տղերք, — ասավ նա մտերմորեն:

Սալակը փակեց Զոյի ճանապարհը: Խուլ մոնչալով, նա քացի տվեց և սալակը շրջեց կողքի վրա:

— Ինչո՞ւ եւ բանը, — ահաբեկված և զարմացած հարցրեց բանվորը:

Զոն լռեց, աչքերով կլանելով Զորջի լարված ֆիգուրան:

Բանվորը, հալացքը շրջելով մեկից մյուսին, տրագորեն պատկերացրեց, թե ինչո՞ւ եւ բանը և ուղում եր արդեն դնալ, բայց Զորջը շուռ չեկավ կրնկի վրա և գնաց դեպի անցքը: Զոն, իր տեղում սառած, նաչում եր նրա չետեից, մինչև լուր նա ծածկվեց չեքկաթի կտորտանքների կուշտի չետեում: Բանվորն անշնորք կերպով փոխում եր մի կամ մյուս վոտը: Նրան անհանգստացնում եր սալակի դրությունը բայց Զոյի դաժան դեմքը նրան պահում եր իր տեղում:

Հանկարծակի, Զոն բռնվեց վայրենի քրքի-

Ջի ահնալիսի բռնկումով, վոր բանվորն իր տեղից ցատկեց, կարծես նրան ինչ-վ ը բանով մարտկեցին:

— Հեռացիր ավազիդ հետ,— բղավեց Ջոն նրան և կաղալով գնաց դեպի իր աշխատանքը:

Դուրս գալով դեպի մաքուր ոդ, Ջորջն զգաց սարսափելի վիշտ և հոգեկան ցավ: Ինչպիսի անորոշութուն, ինչպիսի շփոթութուն: Ինչքան հիմարն է ինքը: Նա վոչ միայն մազաչափ չոգնեց Ջոյին, այլ ընդհակառակը, կսկծացրեց նրա հոգու խոր վերքը: Այժմ ի՞նչ է ֆուլմ իրեն անել: Միայն սպասել և Ջոյին թողնել, վոր ինքը մենակ վերապրի իր վշտերը...

*
* *

Յերեկոյան դեմ, աշխատանքը վերջացնելով, մի խումբ կաղապար անողներ և սևագործ բանվորներ հանգստությամբ շունչ քաշեցին:

— Վերջապես, սատանան տանի, ամեն ինչ պատրաստ է,— ասեց նրանցից մեկը:

— Տոմի, ապա թուիր Գարրիսոնի լեռնից: Աշակերտը, բողոքի նման ինչ-վոր բան մըթմըթալով, գնաց, և մոտ տաս ըոպելից հետո, դեպի բանվորները լեկավ Գարրիսոնը:

— Նու, ամեն ինչ կարգին է,— հարցրեց նա, դիմելով Ջորջին, վորը դեկավարում էր աշխատանքները:

— Այո, — պատասխանեց Զորջը:

— Անցքերը փակված են:

— Ինչպես վոր պետքն ե:

— Լավ, — քաջալերեց Գարրիսոնը: Նա մի-
քանի անգամ շրջեց կաղապարի շուրջը, սուր
հայացքով կլանելով նրան և ձեռքերով շոշափե-
լով լերկաթե ամրացուցիչները, վորոնք դրված
էին կաղապարի վրա ամեն կողմից նրա հա-
մար, վորպեսզի կաղապարի պատերը միքանի
տոնն հալված լերկաթի ճնշման ժամանակ պաշ-
թյունից պաշտպանվեն:

— Այս ամրացուցիչներից միքանիսն այն-
քան ել դիմացկուն չեն:

— Միանգամայն հուսալի չեն, — հանգստաց-
րեց Զորջը:

— Լավ, Լսիր, — դիմեց Գարրիսոնը Զոյին,
վոր իր կողքին կանգնել եր: — Գնա և նորից ըս-
տուղիր. մեզ դժբախտ դեպքեր հարկավոր չեն:
Իսկ մենք, — ասավ նա, դառնալով դեպի Զորջը, —
կարող ենք հալոցքի դուրս թափումս սկսել: Դու
կվերցնես այդ ծալրից, իսկ չես՝ այս: Առաջինը
կսկսեմ չես: Եյ, սցեպշիկ, թիակները տուր
այստեղ:

— Լսում եմ, — լենթարկվեց Զորջը, գնալով
դեպի վաղրանկահնոցը:

Այն ժամանակ, լերբ թիակները բարձրա-

ցան ողի մեջ, Ջո Ֆորդը, վարպետի հրամանը
կատարելով, նալում եր կաղապարն ու կանալ-
ները: Ստուգելով ամրացուցիչների դիմացկու-
նութիւնը, նա ծանր մուրճով մի վերջին հար-
ված հասցրեց նրանց:

Ջոն թեքվեց աչն կանալի վրա, վորի միջով,
վեց ֆուտ բարձրութիւնից, մետաղը պետք է
դուրս ածեր Ջորջը: Նա նկատեց մի բան, վորից
մի վայրկյան նրա սիրտը կանգ առավ իսկ ու-
ղեղում առաջացավ մի վայրենի, սարսափելի
միտք, վրեժխնդրութեան մասին: Կանալի քարե
դարսվածքում,—աչն տեղում, ուր պահեստը մի-
անում է կանալի խողովակի հետ,—կար ճեղք-
վածք: Այդ կարելի չէր նկատել միայն ներքևից:
Ջոն նայեց շուրջը: Բոլոր ներկա չեղողներին
հայացքները սևեռված էին մոտեցող թիակին:
Ջոն արագ պտտացրեց մուրճը և փոխանակ նրա՝
վոր իջեցներ ամրացուցիչի վրա, ուժեղ հարվա-
ծեց կանալի պատին: Ճեղքը լախացավ և կա-
նալի պահեստը տատանվեց ու ցնցվեց:

— Այդ արժանի չէ նրա ծառայութեանը,—
մոռալորեն ասավ նա ինքնիրեն և գցելով մուր-
ճը, գնաց մի կողմ: Թիակները մոտեցան և
կանգնեցին:

Կանալների վերևի ծալքերն ամրացված է-
ին գետնից բավական բարձր, և նրա միջով

հոսող մետաղին հետևելու համար, Գարրիսոնն ու Ջորջն ստիպված էին կանգնել փայտյա և բավականին խախտու կոճղերի վրա:

Վարպետը, բաց անելով նախազգուշական դռնակը, գլխով արեց չերկու բանվորների, վորոնք դեկավարում էին թիակը թեքող մեխանիզմը: Դանդաղ, մեծագույն զգուշությամբ, թիակի քիթը թեքվում եր ավելի ու ավելի ներքև. վերջապես, հալված մետաղի ըարակ, սպիտակ հոսանքը ճեղքեց ձուլարանի կիսախավարը: Նրա անտանելի տաքութունն ստիպեց Գարրիսոնին, ձեռքերով չերեսը ծածկել: Կրակի հոսանքը յուրաքանչյուր ակնթարթ դառնում եր ավելի լայն և ուժեղ: Մի րոպե թվաց, թե դժխքի ամբողջ բոցը լցվել ե կանալի պահեստի հարթ ամանը: Լցնելով նրան մինչև բերանը, հալված մետաղը կանալով ուրախ նետվեց դեպի գետնի խորքը: Հալոցքի դուրս ածումն սկսվեց:

Գարրիսոնը տեսնելով, վոր շիկացած հեղեղը թագնվեց «գարբասներում», - բղավեց Ջորջին.

— Սկսիր:

Ջորջ Նեպլերը նույնպես հրեց նախազգուշական դռնակը և գլխով արեց իր ոգնականներին:

Յերկրորդ թիակն սկսեց ծանրակշիռ կերպով պտտվել իր սոնակի շուրջը՝ տն ժամանակ,

լերք բանվորները, առանց վորեւ ջանքի, պատաս-
նում ելին անիվը: Հալված դանդաժը դանդաղ
բարձրացավ դեպի քիթը, մի բողբոջ կանգնեց,
կարծես տատանվելով ապա սկսեց հոսել բարակ,
անհաստատ հոսանքով:

Այդ ժամանակ, ձուլարանը համարյա ամ-
բողջովին խորասուզվեց մթության մեջ: Բարձ-
րում, անմիջապես առաստաղի տակ կախված կա-
մարածե լամպերը շաշում ելին և աղմկում, բայց
նրանց պղտոր լույսը համարյա չեր հասնում կա-
ղապարին: Կաղապարի շուրջն ընկել ելին խորը
ստվերներ: Իսկ կանալի պահեստը, լցված հալ-
ված մետաղով, պալծառ ցողք եր նետում Զորջի
և վարպետի դեմքերին: Լույսի և ստվերների հրա-
շալի խաղից, նրանց դեմքերը հրեշներ ելին թվում.
դեմքերի դուրս պրծած մասերը պալծառ կեր-
պով լուսավորված ելին իսկ աչքերը, շրթունք-
ների ծալքերը, քունքերը և ծնոտները խորասուզ-
վել ելին խորը խավարի մեջ:

Լարելով իր տեսողութունը մինչև ծայր տա-
տիճան, Զոն նայեց կանալին, վորը ծածկված եր
իրենից Զորջի մարմնով. նա պզաց, թե ինչպես
կտրվում ե իր շնչառութունը և ինչպես խփում
են քունքերը: Կանալը տեղի տվեց: Հաղիվ նկա-
տելի, բայց անկասկած տեղի տվեց. — հոսանքն
ինչքան ուժեղանում եր, ճեղքն աչքան լայնա-

նում եր: Կդիմանամ կանալը, թե վոչ... Ի՞նչպես
իմանալ... Յեթե դիմանա, ուրեմն ինքը՝ Ջոն,
կզրկվի ամեն ինչից նրա վրեժը, — մոտիկ, որի-
նավոր վրեժը տեղի չի ունենա...

Այդ միտքը և տանջող անորոշությունն ան-
տանելի ելին: Ջոն սեղմեց բռունցքները և նրա
յեզունկները, համարյա մինչև արյունոտելու աս-
տիճան՝ խրվեցին ավերի մեջ:

Հանկարծ սցեպչչիկը, վոր կանգնած եր մի
կողմում, ձեռքի արագ շարժումով քշեց իր քթի
վրա նստած ճանճին: Ծանրոցաբարձ մեքենայի
մեքենավարն այդ շարժումը նկատեց քսան ֆուտ
բարձրությունից և ընդունեց ազդանշանի տեղ:
Միայն սցեպչչիկն եր ղեկավարում ծանրոցաբարձ
մեքենայի շարժումները: Տեսնելով ազդանշանը,
մեքենավարը ղեկը դարձրեց և ծանրոցաբարձը՝ ազ-
մուկով ու շաչունով, թեքված թիակը հրեց վեց
դյույմ դեպի կանալը: Սցեպչչիկի կանչերն ու
հուսահատ շարժումները կանգնեցրին մեքենա-
վարին, բայց արդեն ուշ եր: Թիակը տատանվեց,
սկզբում լես ցատկեց, բայց անմիջապես առաջ
պրծավ, հալված մետաղի հսկայական զանգվածը
թափելով կանալի ամանը: Աղյուսի դարսվածքը
չդիմացավ նոր ուժեղ հոսանքի խորտակող թա-
փին: Լավեց սուր ճալթյուն, կանալի պահեստը
շուռ լեկավ դետնին, ջարդոտելով կոթը և վե-

րածելով մանր կտորներէ: Հալված չերկաթը ցր-
վեց. ավազե հատակի վրա, դեպի զսնագան կող-
մեր, սարսափելի և սպառնալի, ինչպես հրաբխա-
րանի զառիվալներով թափվող լավալի հեղեղը:
Կրակի այդ դազագած ծովն ուժեղացավ կրակի
ջրվեժով, վոր ընկնում եր թեքված թիակից:

Յերկու բանվորները, վորոնք ղեկավարում
ելին թիակը թեքող մեխանիզմի անիվը, մի կողմ
թռան, իրենց կշանքը փրկելու համար: Բայց
նրանց ձեռքերի շղաձգական շարժումն անիվին
նոր պտուշտ տվեց, վորից թիակը թեքվեց ավե-
լի ներքե, դուրս թափելով հալված մետաղի մի
նոր փոթորկալի հեղեղ:

Ջորջը, վոր պատահաբար մնացել եր ամենաս,
կանգնել եր անշարժ, աչքերը շրջելով փշրտված
կանալից դեպի թիակը և թիակից՝ նորից դեպի
կանալը: Հասկանալով իրեն սպառնացող վտանգը,
նա արագ շրջվեց, վորպեսզի իր բարձրութուն-
նից ցատկի մի անվտանգ տեղ: Նրա շարժումից
անհաստատ կոճղը տատանվեց: Ջորջը սալթաք-
վեց և հազիվ ազատվեց սարսափելի լիճն ընկնե-
լուց: Գերմարդկային ճիգերով նա վերականգնեց
իր հավասարակշռութունը, բայց մահվան սար-
սափն շտապել եր այդ կարճ ժամանակամիջո-
ցում շրջապատել նրան ամեն կողմից:

Մահվանից հազիվ ազատվածի ուժեղ նյար-

դալին ցնցումը նրա շարժումները դարձրեց զուսպ ու վախկոտ:

— Թոիր, անխելք հիմար, թուր, — բղավեց նրան բանվորներից մեկը, բայց Ջորջը կարծես չէր լսում նրան:

Մի կողմում, նրան շրջապատած հեղեղը մի ֆուտից ավելի չէր, բայց Ջորջը նույնիսկ թռչելու փորձ չարեց: Դժգուհի և ամբողջ մարմնով դողալով, նա կանգնել էր իր կոճղի վրա, թեև փայտն արդեն բռնկվել էր: Անտառների տաքությունն անցավ նրա շորերով և պատեց ամբողջ մարմինը կրակի լավալի շերտը լաչնանում եր լուրաքանչյուր վայրկյան, փակելով նրա փրկության ճանապարհը:

Ծանրոցաբարձի մեքենավարը, համարյա նույնքան ցրված, ինչքան և Ջորջը, աչնուամենայնիվ, հասկացավ Ջորջին սպառնացող վտանգը: Նա հասկացավ, վոր ինչ գնով ել լինի, պետք է դադարեցնել թիակի միջից մետաղի հետագա հոսումը: Ծանրոցաբարձի մեխանիզմի կոթը բռնելով, մեքենավարը նրան չետ հրեց: Ծանրոցաբարձն իր բեռով շարժվեց չետ, ձուլարանի լեռկարուկից: Կանալներից վեց ֆուտ հեռու, կանգնած էր մի բարձր վանդակ, բաղկացած իրար վրա դարսված կաղապարների արկղներից: Թիակն ուժեղ խփվեց վանդակին, շրջվեց մի

կողմ և ցատեցրեց հալված մետաղի մի զգալի մասը: Կրակի ջրվեժը, ոգում շիթեր ցատեցնելով, թափվեց դեռնին, Զորջից մի ֆուտ հեռու և ձուլվեց դեռես աճող կրակի ծովի հետ: Նրա ալրոդ շունչը խանձեց Զորջի ձեռքերի մազերը: Շիթերից մեկն ընկավ նրա վոսքի վրա և ալրեց միսը, մինչև վոսկորը: Զորջը վալրենաբար բղավեց և բռնեց սրունքը, նորից հավասարակշռութունը կորցնելով:

Ինչ վոր բան մտրակեց Զոյի սառուլց կրտած սրտին: Նա այժմ Զորջի մեջ տեսնում եր վոչ թե դավաճանի և ախույանի, այլ ընկերոջ, — մտերիմ, հին ընկերոջ, վորի կյանքին մահացու վտանգ եր սպառնում: Նրան ազատելու համար միայն մի լեղք կար և կես վայկյան ժամանակ: Զոյի գլխով կալծակի արագությամբ անցավ փրկության ծրագիրը, — ամեն ինչ, վոր սպառնում եր հենց իրեն, և... նա առաջ թռավ առանց մի փոքր տատանման: Զոն մտավ չեռացող դժոխքը: Ալրվածքի խեղդող հոտը լցվեց ոգի մեջ: Զոն դեռ պետք ե անցներ լերկու չարդ, կրակի զանգվածի միջով:

Յերբ նա վերջապես հասավ Զորջին, նրա վտանամաններն ամբողջովին ալրվեցին: Յեվս մի վայրկյան ալն բանի համար, վորպեսզի վերցնի Զորջին և դնի իր ուսերի վրա: Ալրվող մսի և

վոսկորների պարհուրելի հոտը հասավ բանվոր-
ներին, քարացնելով նրանց համը սարսափի մեջ:
Կիզիչ ցավը հոշոտում եր Զոյի մարմինը և ան-
դամալուծում ուղեղը: Իր վրա գործադրելով
կամքի մի վերջին, հուսահատ ճիգ, նա իր բե-
ռով լետ նետվեց հարված մետաղի գետով, իր
ալրված վոտքերի մնացորդները գետնի վրա գրեց
և լուռ ընկնելով վար, վերածվեց մի անձև կույ-
տի: Նրա կողքին փռվեց Զորջը, բղավելով ու
կանչելով:

*
* *

Մի ամիս անց, Զոն ու Զորջը, ուսուսի,
նստել ելին ճանապարհի նստաբաններից մեկի
վրա: Զոյի վոտքերը կապկապված ելին և նրա
մոտ դրված ելին մի գույգ հենակներ:

Ընկերները կամացուկ խոսակցում ելին:

Քաջերի ուժեղ ձախը մալթերի վրա և բարձր
ծիծաղը հարկադրեցին նրանց նայել: Դեպի
նրանց ելին մոտենում մի ջահել մարդ, թեան-
ցուկ արած Ռոզալի հետ, վորը սեղմվել եր նրա
ուսին:

— Ալլո, — ձախ տվեց նա, անցնելով: — Գոր-
ծերդ ի՞նչպես են: Առողջանում ես:

— Այո, շնորհակալ — եմ, պատասխանեց Զոն:

— Դա լավ է, — ասավ նա և անցավ: Զոն

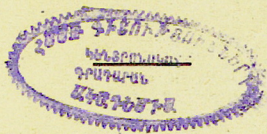
նալեց նրա լետեից ծաղրական ժպիտով: Զորջը
պլուխը կախեց և դեմքը ծածկեց ձեռքերով:

— Այդ ի՞նչ ես անում, — հարցրեց Զոն:

— Յեթե չեմ չլինելի, դու կունենալիր նրան
և... վոտքերդ:

Զոն ձեռքը դրեց Զորջի ծնկին:

— Յես, միևնույնն ե, պիտի կորցնելի նրան,
— ասաց նա: — Այնինչ, չեմ դրա փոխարեն նորից
դուռ ընկերոջս:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	Եջ
1. Մ. Գորկի*—Պեշկովը (ռուսական գրական- նություն)	3
2. Ս. Հալդե—Լավրա (անգլիական գրականու- թյուն)	19

---

*) Սույն պատմվածքը թարգմանված է Մ. Գորկու ինքնա-
կենսագրական ընույթի պատմվածքներից կազմած «Մաքսիմ
Գորկու կյանքը» գրքից:

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0045257

[124.]
A $\frac{7}{8279}$
РАССКАЗЫ

Часть I.

წიგნი 15 ყოფ.